

ÂŞIK ÖMER'İN BİLİNMEYEN İKİ YAŞNAMESİ

Two Unknown Yasname of Ashik Omer

Prof. Dr. Yakup KARASOY*

ÖZ

11. yüzyıldan günümüze kadar âşıklarımızın, şairlerimizin söylediği yaşnameler insanoğlunun ana rahminden ölüme kadar ki hayatını anlatan destansı şiirlerdir. Bu şekil manzumeler, Hoca Ahmed Yesevi'den Mahtum Kulu'ya, Yunus Emre'den Âşık Ömer'e yüzlerce yıl şairlerimiz tarafından söylenegelmiştir. Şimdiye kadar Âşık Ömer'e ait olduğu tartışılan ve 14 dörtlükten oluşan bir yaşname bilinmektedir. Bu çalışmada, Türk edebiyatının büyük şairlerinden, bilhassa saz şairlerinin ustası olarak bilinen Âşık Ömer'in bugüne kadar bilinmeyen, iki yaşnamesi üzerinde durulmuş; bu yaşnameler edebiyat dünyasına tanıtılmıştır. Bahsedilen yaşnamelerden biri Milli Kütüphane Fahri Bilge koleksiyonu içerisinde bulunan Âşık Ömer Divanının 25b; The British Library'de bulunan Âşık Ömer Divanının 4b ve Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan Âşık Ömer Divanının 17b varaklarında yer almakta ve 24 dörtlükten oluşmaktadır Diğer yaşname ise Milli Kütüphane Fahri Bilge Koleksiyonundaki nüshanın 112a; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki Âşık Ömer Divanının 78a varaklarında yer almakta ve 29 dörtlükten oluşmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Âşık Ömer, yaşname, yaş destanı, yaş türküsü, ömür destanı.

ABSTRACT

The yasname that narrates the lifespan of a human from birth to death, is a specific genre of Turkish culture, sang by the singers and poets since 11th century to present time. This genre has been sung by the well known singers and poets for centuries like, Khwaja Ahmad Yasavi to Mahtum Kulu, Yunus Emre and Ashik Omer. Until now, the only known yasname of Ashik Omer which was uncertain and discussed by the academics is the one that composed of 14 verses. In this study, the two other unexamined yasname of Ashik Omer who is one of the famous poets of Turkish literature, known especially as a master of balladeers, will be introduced. One of the aforementioned yasname compose of 24 verses and it is in the 25b leaf of Ashik Omer's Divan in the National Library Fahri Bilge Collection, 4b leaf of Ashik Omer's Divan in the British Library, and 17b leaf of Ashik Omer's Divan in the Library of Manuscripts in the Region in Konya and the other one is composed of 29 verses and it is in the 112a leaf of Ashik Omer's Divan in the National Library Fahri Bilge collection and 78a leaf of Ashik Omer's Divan in the Library of Manuscripts in the region in Konya.

Key Words

Ashik Omer, yasname, lifespan epopee.

Daha çok âşıklar tarafından koşma tarzında söylenen ve 11. yüzyıldan günümüze kadar örneklerini gördüğümüz bir halk şiiri türü de yaşname, yaş destanı, yaş türküsü, ömür destanı, hayat destanı, vücudname gibi adlarla anılan ve insanoğlunun ana rahminden ölümüne kadar ki hayatını anlatan destansı şiirlerdir. Ancak sevgiliye söylenenler ana rahminden ziyade, sevgilinin büyüüp serpillmeye başladığı andan itibaren anlatılmaya başlanır.

Yaşnamelerde erkek-kadın ayrımı

yapılmadan, insanın yaşı ilerledikçe girdiği ruhi ve bedeni değişiklikler anlatılırken bazı yaşnamelerde sadece güzelin hayatı konu edilmektedir (TDEA 1998: 565).

İlk örneklerini Hoca Ahmed Yesevi'nin Hikmetlerinde gördüğümüz yaşname türü şiirleri Yunus Emre, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Mahtum Kulu, Âşık Kurbanî gibi birçok ünlü şairimizin söyledikleri biliyoruz. Bu gelenek günümüz halk şairleri içinde de yayınlığını muhafaza etmektedir. Yaşnamelerle

ilgili Prof. Dr. Amil Çelebioğlu'nun "Türk Edebiyatında Yaşnameler" adlı makalesi (Çelebioğlu 1984), alanında ilk ve önemli kaynaklardandır. Çelebioğlu, bu makalesinde yaşname kavramını açıklamış; tasnif etmiş ve 57 yaşname metnini yayımlamıştır. Daha sonra Çelebioğlu'nun bu makalesini esas alan ve genişleten Dr. Doğan Kaya "Yaşnameler" (Kaya 2004) adlı çalışmasını kaleme almıştır. Kaya, bu eserinde yaşnameler hakkında ayrıntılı bilgi verdikten sonra 99 şairin yaşnamesinin metinlerini vermiştir. Hem Amil Çelebioğlu'nun hem de Kaya'nın örneklerini verdikleri yaşname şairleri arasında Âşık Ömer'in adı da geçmektedir. Hatta Amil Çelebioğlu, Karacaoğlan ve Âşık Ömer'in yaşnameleriyle ilgili olarak, "Karacaoğlan ve Âşık Ömer yaşnamelerinde olduğu gibi bir kısım manzumelerin şairleri, nüshalara göre farklı görünmektedir. Her hâlde bu karışıklık, besteli olarak okunup meşhur olma gibi muhtelif sebeplere bağlanabilir." (Çelebioğlu 1984: 167) demektedir.

Yine Çelebioğlu ve Kaya'nın çalışmasında Âşık Ömer'in bir yaşnamesinin metni vardır. Toplam 12 dörtlükten oluşan ve ilk defa Hikmet Dizdaroğlu tarafından yayımlanan bu yaşnamenin ilk dörtlüğü;

Tanrı bir adama evlâd verince
Bahçede açılmış fidana benzer
Tamam bir yaşına kadem basınca
Bülbülleri öten gülşana benzer

şeklinde olup şiirin son dörtlüğü ise;

Şu fenâdan tedârikin görünce
Emanetçün Azrâil de gelince
Der ki Ömer yüz yaşına girince
Ömür biter hâkle yeksâne benzer

şekindedir (Dizdaroğlu 1949: 17). Hikmet Dizdaroğlu'nun "Âşık Ömer'in Yeni Şiirleri II" adlı bu makalesinde yaşnamenin nereden alındığı ile ilgili bir bilgi verilmemiştir. Burada, belirttiğimiz

yaşnameden başka Âşık Ömer'in farklı şiirleri de mevcuttur.

Gerek Amil Çelebioğlu'nun gerekse Doğan Kaya'nın çalışmalarında da Âşık Ömer'in bu yaşnamesiyle ilgili dipnotlar vardır. Bu dipnotlarda yaşnamenin değişik bilim adamları tarafından başka âşıklara, şairlere ait oldukları hususundaki görüşler, makaleler, tebliğler kaynak olarak gösterilmiştir. Bu yaşnamenin şairi olarak, Cahit Öztelli 'Kul Hüseyin'i, Ali Çatak 'Âşık Deriş Osman'ı, Nimetullah Hafız 'İpekli Âşık Mustafa'yı, Mehmet Özbek 'Âşık Hasan'ı göstermiştir. Şiirin 'Kadioğlu Hafız Mustafa' tarafından söylendiği hususunda da görüşler vardır⁵. Yaşname metinleri hemen hemen birbirinin aynıdır ve hiçbirisinde belirli bir kaynak gösterilmemiştir. Verilen yaşname metinleri genellikle derleme yoluyla elde edilmiştir. Nüsha farklılığı dışında belirgin farklılıklar yoktur. Bununla birlikte, bizim tam metnini aşağıda vereceğimiz Âşık Ömer divanının Millî Kütüphane Fahri Bilge nüshasında "18 Recep 1209 Âşık Ömer Divanıdır bu" (54a) ibaresi bulunmaktadır. Bu nüshada verilen mezkûr tarihten [miladi 8 Şubat 1795] hareketle yukarıda belirttiğimiz âşıkların yaşadıkları dönemler dikkate alındığında, 'Kul Hüseyin' dışında tüm âşıkların Âşık Ömer'den sonra yaşadıkları görülmektedir. Bu yüzden eğer bu yaşname gerçekten Âşık Ömer'e ait değilse diğer âşıkların, Âşık Ömer'in yaşnamesinin ilk dizesinden etkilendikleri, örnek aldıkları düşünülebilir.

Biz bu çalışmamızda sözünü ettiğimiz yaşname üzerinde durmayacağız. Bindiği gibi Âşık Ömer Türk edebiyatının büyük şairlerindendir. İyi bir öğrenim gören, divan şiirine hâkim, çok gezmiş, birçok savaşa katılmış ünlü saz şairlerimizden birisidir. Hadim'in Gözleve (Gezlevi / Korualan) köyünde doğan (Karaso-Yavuz 2003: 177-178) ve Adli mahlasını da kullanan Âşık Ömer, Anadolu'da çok okunan ve bilinen bir şairdir. 1707'de

* Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, ykarasoy@selcuk.edu.tr